

DR. GERGI-HORGOS LIVIA*

A közvád kialakulásának jogtörténeti áttekintése a *ius puniendi* állami monopóliummá válása folyamatában

A büntető igazságszolgáltatás előtörténete, a magánvád kialakulása

Az állami büntető igazságszolgáltatás (*suprema criminalis iurisdictio*), a mai büntetőjog és büntető eljárásjog a történelmi fejlődés során alakult ki.

„Az emberek együttélésének kezdetleges szakaszában már a társadalmi intézmények fejletlensége illetőleg igazságügyi hatóságok hiánya miatt sem lehet szó büntető igazságszolgáltatásról, hanem a jogsértések megtorlása a magánbosszú és később a vérbosszú által történt.”¹ Akit sérelem ért bosszút állt, melynek korlátja nem volt, csak sértett habitusa, bosszúvágya határozta meg a bosszújának a mértékét. A fejlődés egy magasabb foka az ún. vérbosszú kora, amikor nem maga a sértett, hanem a vérrokonai, törzse vagy nemzetsége gyakorolta a megtorlást. „[...] a mennyiben a jogsértés különböző törzshöz vagy nemzetséghez tartozó egyének közt követtetett el, a vérbosszú gyakorlása – az elégtételszerzés megfelelő módjának hiányában – hosszú időn át fennmaradt, s ennél fogva az igazságszolgáltatásnak első alakja csak az ugyanazon törzshöz vagy nemzetséghez tartozók közt jelentkezett.”² A magánbosszú és a vérbosszú káros következményeinek a felismerése elvezetett arra, hogy korlátozni kell a megtorlás e formáit, így amikor a közösség, a törzs, majd a közhatalom elkezdte szabályozni és korlátozni a vérbosszút, kialakul a magán-igazságszolgáltatás.

A sértett kezdetben gyengeségből, majd tiszteletből vagy bizalomból a „magánbosszú megkísérlése helyett panaszával a közös főnökhöz fordul és ezt arra indítja, hogy megvizsgálja az ügy állását és igazságot szolgáltatson. Nem szenved kétséget, hogy a panasz emelése megelőzte a bíróságok szervezését, [...]”³ Faustin Hélie véleménye szerint „Ez a panasz, ami létrehozta a bírót.”⁴

Az ősközösségi társadalmakban, a törzsi-nemzetségi közösségek felbomlásakor lassan kialakul és a rabszolgatartó államokban már általánossá válik a talio intézménye (*ius taliones*) mely az azonos mérvű meg-

torlás joga: a „szemet szemért, fogat fogért” elve és az ennek alapján alkalmazott bíraskodást jelent. A büntetőjog közjogiasodását alapozza meg és készíti elő a *compositio*, a megváltás elve, amely a tettes által a sértettnek, illetve a közösségnek a bosszú elengedéséért adott vagyoni elégtétellel (váltsággal) egyezik meg. A sértett lemond a bosszúról egy bizonyos váltságdíjért, vérdíjért, melynek egy része, majd később az egész a törzsfőt, fejedelmet vagy a királyt illeti meg. A megváltás intézménye az ókori rabszolgatartó államokban alakult ki, majd a korai feudális viszonyok között teljessé vált ki. „A megváltás a vérbosszú, a talio mellett fokozatosan alakult ki, majd azokkal együtt párhuzamosan létezett, később szűkült, s végül az állami büntetőjogi akarat erősödésével – amikor már tettes és a sértett egyaránt köteles volt elfogadni a felajánlott békés elintézetést, mivel a bíróság már segítette és segíthette a védelemért hozzáfordulót – az országok többségében egyre inkább átalakult, kivételessé vált, illetőleg a magánjog körére szűkült.”⁵

A görög jogban valamint a római jog fejlődésének korai szakaszában – de ez elmondható az ógermán és frank népjogról is – a tiszta vádelv érvényesült. A bírói eljárásnak alapvető feltétele volt, hogy a sértett a bíróság előtt vádat emeljen és ítéletet kérjen, a vádló a „*dominus litis*” azaz kizárólagos ura volt a „vádpernek”. Amennyiben a bűncselekménynek volt is közjogi jellege ez háttérbe szorult az egyéni jogsérelem viszonylatában, így csak másodlagos volt. A bíró nem avatkozott a vádló és a terhelt vitájába. A szóbeliség,

* NKE Rendészettudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete Büntetőeljárásjogi Tanszék tanársegéd

¹ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: A bűnvádi perrendtartás magyarázata, Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, Budapest, 1898. I. 28. o.

² Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 29. o.

³ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 29. o.

⁴ Faustin Hélie: Histoire du droit de la procédure criminelle, Traité Tome I, 1866. I. 478. o.

⁵ Blaskó Béla: A büntetőjog előtörténete, eredete, kialakulása és fejlődéstörténeti vázlata az ókortól a XVIII. század végéig, ISBN 978-963-9543-79-9, Budapest, 2011. 52. o.

közvetlenség és nyilvánosság érvényesülése mellett pártatlanul és elfogulatlanul saját belátása szerint dönthetett a bizonyítás eredményéről, mivel a bizonyítás rendszere nem volt szabályozva. A bizonyítás lefolytatása a bíróság jelenlétében történt. A terhelt szabadon védekezett és egyenlő fél volt a panasz benyújtójával, megvalósítva az ügyfélegyenlőséget.

A modern kori büntetőeljárás jogtudósa, Balogh Jenő hangsúlyozta, hogy „Szembetűnő, hogy a büntető igazságszolgáltatásnak első formája a vádrendszernek összes alkatelemeit magában foglalja. A bíró csak akkor vállalkozik ítéletre, ha a sértett vádat emelt. A vádló kizárólagos ura a vádnak, melylyel épen olyan korlátlanul rendelkezik, mint valamely magánjogi igénynyel, [...]”⁶

Mindig az egyén járt el, a vádhatóság ismeretlen. Nem beszélhetünk a vád szakzerű képviseletéről. A sértett csak a saját sérelméért akar elégtételt, és ha megegyezett a tetséssel, vagy ha sértett bármi okból nem emelt vádat egy súlyos bűncselekmény miatt a jogos büntetőigény nem realizálódott. A tiszta vádelvű rendszernél a hivatalból való eljárás még nem létezik, szoros értelemben magánvádról van szó. Súlyosabb bűncselekményeknél a sértett vádja magán és közjogi érdeksérelmet is tartalmazott és egyben az egyén és az állam büntetőigényét kellett a sértettnek érvényesíteni, amennyiben a magán-sérelméért vádat emelt.

Megállapítható – amíg az a felfogás uralkodott –, hogy a bűncselekmények az állam érdekét, rendjét nem sértik és veszélyeztetik, és csak a sértettekre tartozik a büntetőigény érvényesítése, (még ha szükséges az állam segítségének az igénybevétele is) addig a tiszta vádelv határozta meg a büntetőeljárást.

A közvád képviseletének legjellemzőbb megvalósulási formái a XIX. századi vegyes rendszer létrejöttéig

A történelmi fejlődés során az egyes bűncselekmények közjogi jellegének előtérbe kerülésével, amikor a magánvád rendszere már nem felelt meg az állam szervezetségi fokának és a társadalom elvárásainak kialakult a közvád egyik formája. Létrejött a görög és római jogban az általános állampolgári vádjog, az „actio popularis”, a népvád. Az általános állampolgári vádjognál a bűncselekmények elkövetőivel szembeni büntetőigény érvényesítése az állampolgárok joga és kötelezettsége volt.

Athénban „A bíróság előtt minden polgár vádat emelhet, a vádlott védheti magát nemcsak személyesen, de védő által is.”⁷ Egyébként a büntetőügyben népgyűlések vagy ezek által választott bíróságok jártak el esküdtszék módjára.

A római jog szerint minden polgár joga és kötelezettsége volt a „delicta publica”, azaz közbűncselekmény⁸ esetén – ha erről tudomást szerzett – közreműködni az állam büntetőigényének érvényesítésében a vádemelés és vádképviselet útján. Ennek oka, hogy minden polgár az államhatalom részeseként köteles volt eljárni az államot sértő magatartások vonatkozásában. Ez a jog csak 17 életévet betöltött, kifogástalan életvitelű polgárokat illetett meg, de a népgyűlés előtt csak a magasabb hivatalú betöltő polgár lehetett vádló. Fennmaradt a magánvád, a „delicta privata.” A magánbűncselekmény esetén a sértett, vagy a szülője, gyámja, és ha a sértett rabszolga volt az ura lehetett a vádló, aki rendelkezhetett a váddal és egyezkedhetett a terhelttel.

A királyság és a köztársaság korában vádló nélkül általában nem volt büntetőeljárás. A római polgárt terhelt a bizonyítékok összegyűjtése és ezzel kapcsolatos feladatok. „Delicta publica” esetén esküt tett arra, hogy az ítélet meghozataláig a vádat hűségesen fogja képviselni, így a vádtól nem állhatott el a bíróság engedélye nélkül, mert ha ezt megtette büntetéssel sújtották.⁹

A kiemelten súlyos és egyre bővülő közbűncselekmények miatt a királyság és a köztársaság idején a római szenátus questiókat, majd a császárság idején a császár császári hivatalnokokat rendelt ki vádlónak. Ezzel megvalósult a hivatalból való eljárás, mely korlátozta az általános állampolgári vádjogot. „A questores parricidii¹⁰ és duumviri perduellionis¹¹ az összes hozzájuk utalt bűnesetekben hivatalból nyomoznak és emelnek vádat. [...] A questiók előtti eljárás vádrendszerű s hasonlít a mai esküdtszéki eljáráshoz.”¹² Finkey Ferencz szerint ezen eljárás főelvei: 1. a népvád (minden polgár felléphet vádlóként) 2. a rendelkezési elv (vádló elejtheti vádat és a vádlott önkéntes száműzésbe menés által beszüntetheti a pert) 3. a szabad védelem (védők által is) 4. a bizonyítékok szabad mérlegelése.¹³ Azonban a polgárookra nehezedő vádemeléssel és képviselettel járó növekvő terhek, valamint egyéni érdekeik miatt, sokszor mulasztásból nem érvényesítették a vádat, a köz érdekében az állam büntetőigénye nem realizálódhatott minden esetben.

A császárság korában azonban a nyomozó elv egyre hangsúlyosabbá vált. A nyilvánosságot korlátozták, bevezették az írásbeliséget és tortúrát. Balogh Jenő szerint „[...] a közérdekből nyert nemes hivatás különösen a római birodalom utolsó századaiban felburjánzott corruptió hatása alatt, az eseteknek túlnyomó többségében tisztán önző és aljás célokra annyira veszélyes eszközévé vált. [...] Visszaéltek a vádjoggal politikai célokra is különösen választások idejében, s mindezen visszaéléseket betetőzte a birtokvágy, a törekvés vagyonosabb polgárok gazdaságát alaptalan

⁸ Marton Géza: A római magánjog elemeinek tankönyve, Institutíciók, Tankönyvkiadó. Budapest, 1957. 219. o.

⁹ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 37. o.

¹⁰ Vagyis: gyilkosság

¹¹ Vagyis: hazaárulás

¹² Finkey Ferencz: (1903): i. m. 13. o.

¹³ Finkey Ferencz: (1903): i. m. 13. o.

⁶ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 29. o.

⁷ Finkey Ferencz: A magyar büntető eljárás tankönyve, Politzer Zsigmond és fia kiadása. Budapest, 1903. 13. o.

vádak útján megszerezni. [...] ime ez volt az actio popularis elfajulásának szomorú epilógusa!”¹⁴

Ki kell emelni az angol népvád intézményét. Ennek alapja az, hogy az angol alkotmányjog alapvető elvként mindig figyelembe vette szabályainak meghatározásánál, hogy a közügyekben az angol állampolgárok aktívan és jelentős mértékben részt vegyenek. Mivel a bűncselekmény megtorlását az állam feladatának tekintették, ez azt jelentette, hogy a közvád emelésénél és képviselésénél minden állampolgárnak van vádjoga. Ez a jog megilleti, és egyben kötelezi az állampolgárokat bárki ellen irányuló minden bűncselekmény miatt, továbbá egyes társaságokra, testületekre¹⁵ is vonatkozott. A vádat az uralkodó nevében emelték, így az angol büntetőeljárásban valójában nincs magánvád. „A közvád Angliában: népvád”.¹⁶ Az angol népvád intézménye sem a tiszta vádrendszer jellemzőit tartalmazta, hanem a történeti fejlődése során a nyomozó rendszer jelei is megtalálhatók voltak benne. Igazi nyomozó rendszer és közvádli szervezet nem alakult ki a XIX. század végéig sem.

A „private prosecutor”, azaz a magánvádló feljelentése alapján a békebíró meghallgatta a magánvádlót és kötelezhette vádesküdszék¹⁷ előtti tárgyalásán való megjelenésre és a vádirat tervezetének elkészítésére és benyújtására. A magánvádló szerepe lényegében csak a vádesküdszék előtti tárgyalásig tartott, mivel a vádesküdszék előtti tárgyaláson csak jelen volt, esetleg „első koronatanúként” kihallgatták, de perbeszédet nem tartott.¹⁸ A vádesküdszék – ami 12–23 tagból állhatott – csak a vád tanúit hallgatta meg, a terheltet nem, de a terhelt nem is volt jelen és a védelem sem volt számára biztosítva. A XIII. századtól a nyomozást és a vádemelést a vádesküdszék végezte, de a vádlevél elfogadásában vagy elvetésében egy másik esküdszék az ítéelő esküdszék¹⁹ döntött egy bíró működése mellett.²⁰ Az ítéelő esküdszék előtti tárgyaláson, – melyet a vádesküdszék határozata alapján tartottak – a vád igazi képviselője az ügyvéd volt, aki nem a magánvádló meghatalmazottja, hanem köz megbízottnak volt tekinthető. Így az angol népvád valójában a feljelentés jogával és tanúzási kötelezettséggel egyezett meg.²¹ Sok esetben azonban az angol rendőrhatalóság hivatalból járt el és nyomozott. Így például a nem halált okozott bűntett esetében, amikor a rendőr vádló képviselte a vádat. Hivatalból járt el még a békebíró (lázadás, bíróság előtti hamis eskü), és a halottkém (gyanús vagy nem rendes haláleset), valamint a közhivatalnok (hivatali bűncselekmény) is. A vádesküdszék akkor is eljárhat és vádat emelt valamely büntetendő cselekmény miatt, ha ilyen a tudomására jutott és a magán-

vádló nem lépett fel, illetve senki más nem adott be vádiratot.²²

„A XVII századelejétől fogva egyenesen kötelessége a vád képviselésében eljáró magánügynek a »grand jury« elé vádiratot terjesztetni a terhelt ellen. [...] kötelességek könnyítése a IV. Györgynek és Victóriának uralkodása alatt hozott öt rendbeli törvény szerint abból áll, hogy a prosecutort a vád képviselésében, különösen a vádirat szerkesztésében a közhivatalnokok, illetve hatósági közegek támogatják, másrészt hogy a vádképviseléssel járó költségeket kezdetben részben az államkincstár, részben a »conthly«, vagy a község pénztára, később rendszerint az államkincstár vette át.”²³ Azonban az mindenképpen elmondható, hogy a magánvádló nem ura a vádnak, azzal nem rendelkezhet, elejtheti vádat, de akkor új vádló lép a helyébe a bíróság döntése alapján.

Angliában „Attorney General”²⁴ néven már XV. században voltak törekvések állandó közvádló szervezet létrehozására. Ez az állam elleni bűncselekmények ügyeiben a vádesküdszék döntése nélkül eljárhatott. „Már 1824-ben a rendszer anomáliájaként érzékelték egy felelős közvádló teljes hiányát, több zátonyra futott kísérlet után csak 1879-ben hozták létre a »Director of Public Prosecutions«²⁵ (DPP) tisztségét – és az azt szolgáló, mintegy 80 jogászt foglalkoztató hivatalt. A DPP-t – akit a törvény az Attorney General főfelügyelője (»superintendence«) alá rendelt – a belügyminiszter nevezte ki. A bíróságok hivatalnokait a törvény arra kötelezte, hogy értesítsék az új tisztségviselőt, ha egy bűnügy lassan halad, a vádat szakszerűtlenül kezelik, vagy elejtik. Ilyen értesülés esetén a DPP-nek közbe kellett lépnie; átvehette a vádat, megfelelő indítványokat tehetett, vagy elláthatta megfelelő tanácsokkal és felvilágosításokkal a rendőrség főnökeit, a bíróságok hivatalnokait, s másokat, akikre az ügy intézése tartozott.”²⁶

A kor jogirodalmában az a nézet alakult ki, hogy azért nem tudott igazán meghonosodni a közvádak igazgatója tisztség, mert nem volt felelős a parlamentnek, nem volt kötelessége az átvett vádat tovább fenntartani és védelejtése esetén valójában kegyelmezési jogot gyakorolt, amit csak a korona illetőleg a parlamentnek felelős miniszter gyakorolhatott közérdekben, kevés esetben.²⁷ Végül 1884-ben meg is szüntették és a hatáskörét átadták a „Solicitor to the Treasury”, a minisztériumok jogi képviselője hivatalának.

Balogh Jenő az angol népvád tekintetében kifejtette „[...] a közvád képviselésének terhét Angliában sem látják el kizárólag az állampolgárok, hanem a közérdekű ügyekben állami közhatóságok járnak el, s ha nincs is rendszeresen szervezett közvádli hivatal, mégis a köz-

¹⁴ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 38–39. o.

¹⁵ Vagyis: ügyvédi szervezetek, de tagjaik magánügyként jártak el.

¹⁶ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 43. o.

¹⁷ Vagyis: grand jury

¹⁸ Finkey Ferencz: (1903): i. m. 116. o.

¹⁹ Vagyis: petty jury

²⁰ Angyal Pál: Magyar büntetőeljárás jog tankönyve, Athenaeum irodalmi és nyomdai R.-T. kiadása Budapest, 1915. I. 22. o.

²¹ Finkey Ferencz: (1903): i. m. 116. o.

²² Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 41. o.

²³ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 47. o.

²⁴ Vagyis: koraügyész

²⁵ Vagyis: közvádak igazgatója

²⁶ Bócz Endre: A Magyar Köztársaság Ügyészsége és az Alkotmány, Magyar Jog, 2011/3. 136–145. o.

²⁷ Ezen az alapon kifogásolta Rumsey Almaric egyetemi tanár a „Law Magazine” London 1883/5. VIII. 314–317. o.

vád képviselőtéről, – a különleges angol viszonyokhoz képest, – aránylag eléggé van gondoskodva.”²⁸

A jogtörténeti fejlődés során megfigyelhető, hogy a magánvád egyre jobban háttérbe szorult a közvád jelentőségének a növekedésével. Ez az állandó közvádli szervezet kialakulásához és teljes térhódításához vezetett Európában, kivéve az angol jog rendszerét. A XIX. század végéig különösen Franciaországban teljedett ki klasszikus értelemben a közvádli szervezet vádmonopóliumával. Mindig kérdésként vetődött fel, hogy a közvád képviselőjére kizárólagos joga legyen az állandó állami vádhatóságnak vagy különböző szempontok esetén legyen lehetőség a sértettek kivételes vádképviselőjére is. Fennmaradjon-e a magánvád szűkített változata. Az európai országokban ez különbözően alakult, de alapvetően nem szűnt meg, mint az egyén vádli legitimációjára vonatkozó intézmény. A francia jog azonban „kifejezetten nem ismerte el a magánvád létjogosultságát.”²⁹

Európában a nyomozó elvű rendszer – az ún. világi jogban – lassabban alakult ki, mint az egyházi jogban. Franciaországban a királyi hatalom megerősödésének és kánoni jog hatásaként a XIII. században IX. és XI. Lajos nevéhez fűződve megjelentek az inkvizitórius eljárás szabályai az igazságszolgáltatásban. Az eljárás megindítására a király hivatalnokai kaptak jogot, feljelentés, panasz (plainte) alapján, amely a vád funkcióját vette át. Megerősödött a szemlélet, hogy a büncselekmény közérdeket sért és a büntetésnek elrettenést kell kiváltania. A királyi bíróságok hivatalból akkor is eljárak, ha az elkövető önként nem vállalta az eljárást. A szóbeliséget felváltotta az írásbeliség, titkosság, a védelem fokozatos korlátozása. Hivatalból szerezték be a bizonyítás anyagát, alkalmazták a tortúrát, és az eljárás elején elrendelte a bíró a terhelt fogva tartását. A középkortól egészen a XV. századig a francia polgárt megillette a vádjog. Ez azonban feudális abszolutizmus korában már egyre jobban háttérbe szorult és az uralkodó korlátlan hatalma a büntetőhatalom többé-kevésbé önkényes gyakorlásához vezetett. Az ügyészség a király ügyvédeiből³⁰ ún. „ministère public” néven alakult ki, és az elején még a magánfél mellé csatlakozva együtt látták el a vádli funkciót. A XV. és XVI. században a királyi hatalom a bíróság hatáskörével szemben az ügyészség hatáskörét korlátozta. Ekkor még az ügyész felügyelte a hivatalból indult eljárást és nem irányította. Az ügyészség hatáskörét a XIV. Lajos 1670. évi „Ordonnance criminelle” bővítette a nyomozó rendszer megszilárdításával. Egyébként e törvény – „[...] ha közvetve is, de ez volt az inspirálója az elkövetkezendő mintegy három és fél évszázad kontinentális, vegyes rendszerű büntető-eljárási kódexeinek”³¹ – III. címének 8. cikke ki mondta, hogy a bűnpereket a király ügyészének szor-

galmazására kell indítani. Ezért csak XVII. században kezdett hangsúlyossá válni az ügyészség szerepe, amikor már kezdeményezte a nyomozást, gyűjtötte a bizonyítékokat, indítványozta a törvény alkalmazását, gyakorolta a közvádhoz kapcsolódó funkcióit.³² A bíró még saját döntése alapján is megindíthatta az eljárást, az egész eljárás során nem volt kötve az ügyészhez, mivel a bíró közérdekből fel volt hatalmazva azokkal a jogokkal, amivel az ügyész rendelkezett, így pótolhatta a közvádli hiányosságait is. Például ha az ügyész a perorvoslat során nem élt súlyosbítási indítvánnyal, ezt megtehetette helyette a másodfokon eljáró egyik bíró.

„A ministre public aztán a XVIII. század elején a vád kizárólagos képviselője lesz, előáll a vádmonopólium tana, mely szerint a bűnüldözés állami feladat, melyet kizárólag e célra szervezett közhatalóság végez. Így jön létre a közvádli hatóság, az államügyészség intézménye, melyet a 1791. és 1808. Code-ok is megtartanak, melyek a fokozatos ügyészségi szervezetet állítanak fel s annak az eljárás előkészítésre, sőt az igazságszolgáltatás ellenőrzésére is befolyást biztosítanak.”³³

A XVIII. században eltörölték a tortúrát és az 1791. törvény a ministre publicot úgy szüntette meg, hogy hatáskörét megosztotta „commissaire du roi”³⁴ és „accusateur public”³⁵ között. Az 1808. törvény csak a főtárgyaláson biztosította a szabad védelem, szóbeliség, közvetlenség, nyilvánosság és szabad bizonyítás elvének érvényesítését, melyet az 1791. törvény az egész eljárás során biztosított. Továbbá megszüntette az angol mintára az 1791. törvény alapján bevezetett vádesküdtészeket és a lerövidített előkészítő eljárást az 1670. évi „Ordonnance criminelle” szerint szabályozta. Bevezette újra a vizsgálat és a vád alá helyezés titkoságát és az írásbeliséget, ezzel biztosította a vizsgálóbíró és ügyész ügydöntői hatósági funkcióját a büntetőeljárás vizsgálat és vád alá helyezés szakaszában.

A XIX. század első évtizedeinek francia törvényhozása a vegyes rendszer szabályozásával meghatározóvá vált a kontinentális Európa országainak büntetőeljárásai jogában.

Az állam büntetőhatalmának és a legalitás elvének viszonya a közvád intézményén keresztül a *ius puniendi* állami monopóliummá válásáig

Az általános állampolgári vádjog ellentéte az államügyészség vádmonopóliuma, amikor is az állampolgár

tosságai, Tanulmányok a büntetőjogi tudományok köréből, Doktori Tankönyvek, Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 2013. 56. o.

²⁸ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferencz: (1898): i. m. I. 55. o.

²⁹ Tremmel Flórián: A magánvád. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 52. o.

³⁰ Vagyis: procureur du roi

³¹ Farkas Ákos: A büntető eljárási rendszerek történeti fejlődésének saját-

³³ Finkey Ferencz: (1903): i. m. 117. o.

³⁴ Vagyis: vizsgálóbíró

³⁵ Vagyis: államügyész

vádjoga teljesen ki van zárva. Ennek létrejöttét az a nézet alapozta meg, hogy a jogrendet sértő és veszélyeztető cselekményekkel szembeni büntetőigény érvényesítése állami feladat, ezért külön állandó vádhatóság létrehozása szükséges, mely a közvád képviselőjére jogosult és kötelezett. Ez összefüggésben volt azal, hogy a virágzó középkortól kezdődően egyre jobban közjogiasodott a büntetőjog, és az újkortól kezdődően a bűncselekmények elkövetőivel szemben a büntetés jogát az állam gyakorolja. Az állami büntetőhatalom érvényesítésének a kötelezettségét a legalitás elve alapozta meg – mint jelenleg is ez alapozza meg – a büntetőeljárás során. Ez kötelezettséget jelent a bűnüldöző hatóságok, elsősorban a közvádú, az ügyész számára a büntetőigény érvényesítésére, a büntetőtörvények alkalmazására.³⁶ Valójában a büntetéshez való jog már a XIX. században az állam monopóliuma lett. Ennek kiteljesedése meghatározta a közvád térhódítását a XIX. század kontinentális Európájában azal a követelménnyel, hogy az államnak biztosítania kellett a vádemelés és a vádképviselőt szakszerű ellátását állandó közvádú szervezettel ügyészség létrehozásával és fenntartásával.

A kor egyik kimagasló jogtudósa Balogh Jenő a következőt fogalmazta meg: „Mihelyt teljes mértékben érvényre jutott a büntetőjognak közjogi jellege: mihelyt el van ismerve az, hogy a jogrend fentartása, következőleg a jogrendet sértő bűncselekmények megtorlása az államnak nemcsak joga, hanem egyenesen kötelessége is: könnyen megmagyarázható, hogy a nyomozó rendszer háttérbe szorításával és a vegyes rendszer recepciójával egyidejűleg, tehát a jelen századnak első felében a continensnek csaknem minden államában bekövetkezett az állandó állami vádhatóság felállítása, s ezzel kapcsolatban a magánügyek befolyása a vád képviselőjére a legtöbb államban csaknem teljesen kizárattott.”³⁷

Záró gondolatok

E jogtörténeti fejlődés rövid bemutatása álláspontom szerint megerősíti az állami monopóliummá vált ius puniendi relativizálódását biztosító törvényes közvád szerepét, fontosságát és jelentőségét. Amíg a történelmi fejlődés során a magánvádból kialakult közvádnak meghatározója a ius puniendi, ami biztosítja a büntetendő cselekmények miatti törvényes felelősségre vonás feltételének létrehozását, addig a törvényes közvád is hatással van az állam büntetőigényének törvényes keretek közötti eredményes érvényesülésére. A ius puniendi, a büntetéshez való jog napjainkban is az állam monopóliuma alkotmányos korlátok közé szorítva. Ennek lényegét az Alkotmánybíróság a

következőképpen fogalmazta meg: a „demokratikus jogállamban a büntetőhatalom az állam – alkotmányosan korlátozott – közhatalmi jogosítványa a bűncselekmény elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonása. Ebben a büntetőjogi rendszerben a bűncselekmények a társadalom jogi rendjének sérelmeként szerepelnek és a büntetés jogát az állam gyakorolja. A bűncselekmények ténylegesen okozhatnak magán-sérelmet, azonban a társadalomnak, a jogrend megsértéseként való értékelése vezetett az állam büntetőhatalmához, az állami büntető monopóliumhoz. A bűnüldözés kizárólagos joga egyben a büntetőigény érvényesítéséről való gondoskodás kötelezettségét jelenti. Ezt tükrözi a hivatalból való eljárás törvényben rögzített büntetőeljárású alapelve, amely szerint a büntetőügyekben eljáró hatóságok a törvényben megállapított feltételek fennállása esetén kötelesek a büntetőeljárást lefolytatni (Be. 2. §).”³⁸

Irodalomjegyzék

- *Angyal Pál: Magyar büntetőeljárásjog tankönyve*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. kiadása Budapest, 1915. I.
- *Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferenc: A bűnvádi perrendtartás magyarázata*, Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, Budapest, 1898. I.
- *Belovics Ervin–Gellért Balázs–Nagy Ferenc–Tóth Mihály: Büntetőjog I. Általános rész*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
- *Blaskó Béla: A büntetőjog előtörténete, eredete, kialakulása és fejlődéstörténeti vázlat a XVIII. század végéig*, ISBN 978-963-9543-79-9, Budapest, 2011.
- *Bócz Endre: A Magyar Köztársaság Ügyészsége és az Alkotmány*, Magyar Jog, 2011/3.
- *Faustin Hélie: Histoire du droit de la procédure criminelle*, Traité Tome I, 1866. I.
- *Farkas Ákos: A büntető eljárási rendszerek történeti fejlődésének sajátosságai*, Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből, Doktori Tankönyvek, Gazdás-Elasztik Kft., Miskolc, 2013.
- *Finkey Ferenc: A magyar büntető eljárás tankönyve*, Politzer Zsigmond és fia kiadása. Budapest, 1903.
- *Marton Géza: A római magánjog elemeinek tankönyve*, Intitúciók, Tankönyvkiadó. Budapest, 1957.
- Rumsey Almaric egyetemi tanár a „Law Magazine” London 1883/5. VIII.
- *Tremmel Flórián: A magánvád*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. ■

³⁶ Belovics Ervin–Gellért Balázs–Nagy Ferenc–Tóth Mihály: Büntetőjog I. Általános rész, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 26–27. o.

³⁷ Balogh Jenő–Edvi Illés Károly–Vargha Ferenc: (1898): i. m. I. 106–107. o.

³⁸ 40/1993. (VI. 30.) AB határozat